

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

М.А. Грицак

МАТЕРІАЛИ ДО СЛОВНИКА
УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК
ЗАКАРПАТТЯ

Випуск 1

А – Б

КИЇВ 2014

М. А. Грицак і лексикон українських говірок Закарпаття

Українські діалекти Закарпаття – середньокарпатський, гуцульський, бойківський, лемківський – архаїчні й надзвичайно складні своєю структурою мовно-територіальні утворення. Структурне розмаїття цих говірок зумовлене насамперед збереженням багатьох архаїчних автентичних рис культури і мови давніх українців, їх відкритістю до господарської й культурної взаємодії з сусідніми народами; тривале політичне й мовне підпорядкування неукраїнським державно-адміністративним утворенням так само лишили помітний слід у мовленні українців-закарпатців, особливо в їхній лексиці, фразеології, структурі висловлювання, словоладді. Високий розвиток писемної культури, різножанрова усна народна словесність справляли вплив і на розвиток говірок. Важливо, що Закарпаття і сьогодні залишається тим українським етномовним простором, де значною мірою збережено живе діалектне спілкування, де престижно знати і користуватися своєю говіркою, де *своє регіональне* має позитивну аксіологію, викликає позитивні емоції. Така локальна зорієнтованість закарпатського соціуму є важливою запорукою збереження у часі народного мовлення, передавання його від покоління до покоління. Витоки цього явища – у традиції любові до всього рідного, а також наслідок цілеспрямованої діяльності різноманітних просвітницьких інституцій і рухів, учителів, духовенства.

Діалекти Закарпаття від кінця 19 ст. привертали увагу багатьох провідних мовознавців та етнографів – І. Фогорашія, О. Броха, І. Верхратського, В. Гнатюка, Г. Геровського, І. Панькевича, Я. Янова, Й. Дзендзелівського, Л. Деже, В. Добоша, В. Німчука, П. Лизанця, В. Лавера, І. Пагірі, К. Галаса, П. Чучки, І. Сабадоша; їхні праці, попри їх створення багатьох з них відносно давно, досі не втратили своєї евристичної цінності, залишаються важливим джерелом мовної та історико-культурної інформації. З-поміж усіх українських діалектів мовний простір Закарпаття досі описано найдокладніше та репрезентовано у форматах регіональних лінгвістичних атласів та словників. У більшості студій охоплено окремі ареали Закарпаття; нерідко дослідники записували матеріали за визначеною мережею населених пунктів чи в окремому селі, проте це не знецінює таких праць. Часто дослідниками говірок були автохтони-носії відповідних говірок та особи, які тривалий час мешкали в діалектному середовищі й систематично його вивчали, що забезпечувало високий ступінь точності відтворення діалектних особливостей. На підставі неспростованих мовних фактів дослідники переконливо довели, що діалекти Закарпаття зберігають давні тісні зв'язки з південнослов'янським (балканським) мовним світом і водночас засвідчують сліди мовної взаємодії із західними слов'янами. З цього погляду цей мовний ареал становить інформаційне осереддя для розв'язання багатьох проблем історії слов'янських мов, їх формування й розвитку.

Розуміння цінності діалектних свідчень на вернули ще в молоді роки до записування й осмислення рідномовного матеріалу і Миколу Андрійовича Грицака, і цій пристрасі він залишився вірним до схилу своїх літ¹.

З різних джерел² постає у важливіших рисах канва життєпису дослідника. Народився 18 грудня 1908 р. у с. Росішка Рахівського р-ну Закарпатської обл. Упродовж 1930–1962 рр. учителював у школах Тячівського, Виноградівського й Рахівського р-нів, завідував районним відділом освіти. Педагогічну освіту здобув в Ужгородській учительській семінарії (1926–1930 рр.), а згодом, працюючи учителем, осягав глибини філології на історико-філологічному факультеті Ужгородського університету (1947–1952); завершив навчання в університеті дипломною роботою «Лексика говірки с. Росішки Рахівського району Закарпатської області», що була однією із багатьох спроб автора систематизувати й осмислити зібрану на той час лексику. Ідею записувати й вивчати лексику говірок Закарпаття ще в 30-х рр. активно пропагував авторитетний мовознавець-діалектолог і педагогічний, культурний діяч Іван Панькевич (1887–1958). З років навчання в Ужгородській учительській гімназії і для останніх днів життя

¹ Докладний огляд історії лексикографічного відтворення лексики закарпатського говору подано в: *Сабадош І.В.* З історії словникового опрацювання лексики закарпатського говору // Діалектологічні студії. Вип. 4. Школи, постаті, проблеми. – Львів, 2004.

² Біографічні матеріали про М.А. Грицака, оцінки його лексикографічного доробку, спогади вміщено у численних публікаціях, особливо з нагоди його 90- і 100-літнього ювілеїв (Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Збірник наукових праць. Вип. 3. Ужгород, 2000; Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Вип. 12. Українська діалектна лексика як об'єкт словникарства та лінгвогеографії. – Ужгород, 2008); див. також: *Дзендзелівський Й.О.* Словникар з Росішки // Тиса, 1993, № 1–2.

М. Грицак наполегливо збирав лексику, поставивши за мету укласти словник. Ця праця у завершеному вигляді мала б відбити увесь лексикон говірок Закарпаття. Максималізм планів виростав як з відповідальності за долю мови, віри в можливість здійснити власними силами замислене, так і з недостатнього опрацювання тогочасної теорії діалектної лексикографії. Дискусії про повний чи диференційний діалектний словник у 60-х роках ХХ ст. мали доволі гострий характер, проте не спиралися на практичний український досвід: більшість словників українських діалектів були на етапі призибування матеріалу чи його первісного опрацювання; окремі лексикони існували лише у протоформаті – у вигляді проспектів та загальних побажань; а питання про різножанровість діалектних словників, чим відзначила початок ХХІ ст. слов'янська діалектна лексикографія, навіть не було поставлене. У ті роки досвід роботи заступали романтизм, переконання і працьовитість.

Поворотним у творчому житті педагога М. Грицака виявився 1960 р., коли він ознайомив учасників діалектологічної конференції (Чернівецький університет) з результатами своєї роботи над словником.; у звіті про це засідання зазначено: «Дуже змістовною і цікавою була доповідь учителя з с. Луг-Росішка Рахівського району Закарпатської області М.А. Грицака «Літературна і діалектна лексика». Він, власне, поділився своїм досвідом укладання діалектологічного словника Закарпаття. Думки, що їх висловлював М.А. Грицак, були значною мірою перевірені на практиці, бо, виходячи з цих принципів, він склав свій великий діалектологічний словник, над яким працює все життя. Це привертало до його виступу особливу увагу. М.А. Грицак вважає, що до діалектологічних словників належать 5 розрядів слів: 1) слова, близькі до літературної лексики; 2) семантичні діалектизми; 3) «чисті діалектизми»; 4) «група слів, що означають такий предмет, який відсутній у мовлян того чи іншого діалекту»; 5) іншомовні запозичення»³. Захоплене сприйняття учасниками конференції результатів багатолітньої роботи М.А. Грицака та його особи відкрило йому шлях на кафедру української мови Ужгородського університету: 1962 р., прийнявши пропозицію керівника кафедри проф. Й.О. Дзєндзелівського, М.А. Грицак став викладачем університету, що суттєво стимулювало його наукові пошуки, хоча й відривало від безпосередньої лексикографічної праці. За роки викладацької роботи в університеті (1962–1972) дослідник підготував і опублікував низку цікавих праць з діалектної лексики, ономастики, уклад кілька питальників (з наповненням діалектним матеріалом), якими користувалися інші вчені.

Центральне місце в науковій праці М.А. Грицака займав Словник говірок Закарпатської обл. Автор мав своє бачення наповнення кожної словникової статті, неодноразово переробляв текст Словника, прагнучи розпочати його публікацію. Один з варіантів розв'язання проблеми публікації Словника автор вбачав (1964 р.) в об'єднанні власних матеріалів з матеріалами картотеки українських говірок Закарпаття, яку залишив І.А. Панькевич у Празі. Цю ідею, вельми плідну в своїй основі, вчасно не підтримали, тому вона не набула розвитку.

Головна лексикографічна праця М.А. Грицака – *Словник українських говорів Закарпатської області* – не був завершений. Спочатку обставини щоденного життя сільського учителя, а згодом – пізні входження в професійне університетське середовище, відсутність необхідної організаційної й фінансової підтримки в роки роботи в університеті, а під кінець життя – вимушене повернення до роботи у сільській школі – усе це не сприяло вивершенню праці всього життя. Автор підготував кілька редакцій частини словника (у другій редакції довів текст до літери К), водночас доповнюючи текст новими матеріалами. У картотеці до словника виявлено чимало матеріалів, які, ймовірно, потрапили до М. Грицака після передруку відповідних частин праці, й заповідали наступну редакцію лексикону. Він прагнув завершити хоча б один із кількох лексикографічних проєктів: багато було вкладено праці у *Словник ботанічної номенклатури України*⁴, *Латинсько-український словник номенклатури грибів говорів Закарпаття на загальноукраїнському тлі*, *Латинсько-український словник медичної номенклатури*; однак жоден проєкт, який вражає масштабами підготовчої роботи, не вдалося завершити. Та все ж є всі підстави вважати діяльність М.А. Грицака напрочуд плідною. Зафіксоване М.А. Грицаком народне мовлення носіїв середньокарпатського та гуцульського діалектів зберігає найтонші, ледь вловлювані риси цих діалектів: від наголошування, фонетики, граматики, лексики і фразеології до слово ладу й стилістики, проявів усної народної словесності; лексика і семантика відтворюють розмаїття традиційної культури, побуту, різних сторін світобачення. Осяг-

³ Сливко І.І. Міжвузівська конференція з питань укладання діалектологічних словників // Українська мова в школі. 1960. № 4. – С. 93.

⁴ Німчук В.В. М.А. Грицак і його «Словник ботанічної номенклатури» // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Вип. 12..., с. 15–42.

нення мовного і культурного змісту лексикографічної спадщини М.А. Грицака, без сумніву, збагатить не тільки інформацією про цю частину українського етно-мовного континууму, а й уявнить багато прихованих сторін історії української мови, її зв'язків з іншослов'янськими ареалами, зокрема зі складним південнослов'янським світом.

Час від часу з'являються друком праці М.А. Грицака, підготовлені до видання та прокоментовані іншими ученими. Серед цих публікацій своє місце займе і закарпатський лексикон М.А. Грицака.

Принципи підготовки до друку *Словника українських говірок Закарпатської обл. М.А. Грицака*

Лексика українських говірок Закарпаття після М.А. Грицака дійшла до нашого часу у вигляді 1) словника, який опрацював автор (А–К), та 2) картотеки первісних діалектних записів, не опрацьованих автором і не оформлених у вигляді словникових статей (частково на літери А–К, повністю – Л–Я). З огляду на особливу цінність зафіксованих діалектних свідчень у виданні передбачено вмістити матеріали обох типів як окремі частини єдиної праці, які лише за таких умов можуть дати повне уявлення про лексику Закарпаття середини ХХ ст.

Автор проектував Словник як лексикографічну працю повного, а не диференційного типу, тому добирив з розмовного мовлення закарпатців слова, фразеологізми, як власне діалектні, відсутні у словниках літературної мови, так і поширені в українському літературному стандарті. Упорядники-редактори Словника зберегли обраний М.А. Грицаком тип лексикографічної праці – повного словника діалекту, керуючись засадою максимально точного відтворення у Словнику матеріалів та опрацювання Автора. Зміни стосувалися:

1) реєстру одиниць – доповнення за рахунок виявлених в ілюстративному матеріалі слів, які пропущені автором в основному реєстрі, а також не враховані, припускаємо, пізніші надходження до картотеки;

2) формулювань окремих тлумачень слів – заміни окремих слів, зворотів відповідно до норм української літературної мови.

Структура словникової статті

1) Словникову статтю розпочинає реєстрове слово. Реєстровими словами є слова:

- з різними словотворчими афіксами;
- зворотні дієслова на *-ся*;
- суплетивні форми доконаного і недоконаного видів дієслів;
- омоніми, зокрема належні до різних частин мови.

Однокореневі дієслова доконаного і недоконаного видів подано в одній словниковій статті: спершу – інфінітив дієслова недоконаного виду з ремаркою *недок.*, після якого йде вся лексикографічна інформація щодо словоформ недоконаного виду; а після цього наведено форму інфінітива доконаного виду, за ним – інформацію про похідні від неї.

БАБРІЮСИТІ, *недок.* Недбало щось робити; *док.* **избабріюсити**.

Реєстрове слово подано з абзаци великими літерами пів жиром в орфографічному записі. Фонетичні, акцентуаційні варіанти подано після реєстрового слова в круглих дужках малими півжирними літерами.

БЕГАРЬ (*бегар' , бигар' , бегдар'*)

Після реєстрового слова подано ремарки; граматичні ремарки подано у випадках відмінностей від літературної мови. Для іменних частин мови рід вказано у випадку невідповідності формальних показників і реального граматичного роду:

БАМБІШТА, *чол.* Кремезний чоловік.

Для множинних іменників подано ремарку *pl. t.*

БАЧМАГИ (*бачмагы*), *pl. t.* Домоткані штани з конопляного чи лляного полотна або з іншої міцної тканини.

БАРАБУЛІ, *pl. t.* Саморобна колиска, в якій колишать дітей на полі під час польових робіт. *Бери на плічі барабулі і, а йа д'утіну та гайдю ў полі.* Двд.

Вказівку на частиномовну належність слова подано у випадку омоформи (належності до різних частин мови) для їхнього розрізнення:

АВТО¹, *займ.* Той. *Маріє! Авто начин'а дє с'пòд'івала?* Іза.

АВТО², *спол.* Бо. *Ужє хібá лем ты дóма, авто вс'і на рòбòт'і.* Гб; *Ш'ч'ас'т'а мáйте, што му ни прійшов брат, авто бы бýли с'те вишткí дїстáли.* Гб – Бст, Лоз;

А́ДЕНАЛЬ, присл. Недавно. *А́д:енал' fáйно б́лыо хвил'у, тув дей трéба б́лыо с́но суши́ти*. Нлц.

АВА́ДЬ (авáт', авáт.), спол.

Окремі ремарки вказують на ідеографічну сферу слова: *бот., зоол., орн., тк., ліс.:*

БАБИНЧИК, *бот.* Дзвоники персиколисті, *Campanula persicifolia* L. Вн.

АЛАЧКО́, *зоол.* Кавія свійська, Морська свинка, *Cavia porcellus* L.

БАБСО́РКА (бобсорка), *орн.* Сорокопуд великий, *Lanius excubitor*. *З дéрева зліт'іла бaбсо́рка*. Стр.

БАБО́Я, *ліс.* Дуже старе хвойне дерево.

Ремарки – відсилання до інших мов залишено відповідно до фіксації у першоджерелі:

БА́ЛІК, *чеськ.* balík. Валіза. *Дустáла м ба́лик уд чолові́ка*. Св.

БАНТУВА́ТИ (бантовáти), *уг.* bántane, bontani, bántalmazni. Торкати, чіпати. *Йá ни банту́йу часі́ўнік. Так хóдит, йак ході́ў*. Рс – Ізк.

Для застарілих, стилістично забарвлених слів подано ремарки *заст., експр., ірон., жарт., зневажл., змени., згруб., пестл., дит.* та ін.

АЛОМ, *заст., уг.* Держава. *Ма́д'áрс'кий áлом прóти дру́гих д́уже малій, та ўсе му́сит шука́ти собі́ со́ўзника*. Рс; *Инвал'і́дїў у нас áлом пла́тит*. Ізк; *Перейшо́ў áлом на н'іна́шчо*. Чрн.

БАБРЮ́К (бабрук, бабр'ўх), *ірон.* Людина, яка повільно і недбало працює. *Тотó д́уже великий ба́брюк*. – Лт.

БАГА́КАЛО, *зневажл.* Погоаний співак. *Тотó не співак, тотó пустій ба́гакало*. Рс.

БЕГО́ЛЯ (баго́л'а, бе́голя). Товста корова. *Тотó корóві кажут бе́гол'а, котра́ д́уже тоўста*. – Трм; *змени.-пестл. беголка́. Ой пішла́ мо́йа беголка́ настї; згруб. беголища*.

Реєстрове слово супроводжується тлумаченням та, за наявності, ілюстрацією слововживання в говірках (подано після тлумачення курсивом):

БАЛГО́Н. Великий віз. *Кўме, позы́чте ми балго́н, бо йду у ва́риши на сві́н'ї*. Стр.

За наявності кількох значень кожне з них подано під окремим номером; всю інформацію, стосовно окремих значень, наведено при відповідних значеннях:

БАРА́НКА. 1. Шапка з баранячої шкіри ручної роботи. *Тай ша́пку ўже ма́йе бара́нку*. Рс. 2. Хутровий комір на пальті. *На мо́йїм рїхлици́ те́пла бара́нка*. Лл; *У ме́не на ко́бат'ї бара́нка*. Двд – Дмш, Трм.

Локалізація у Словнику передає вказівку на населені пункти, де зафіксовано слова чи їх окремі значення; назви населених пунктів позначено літерними скороченнями. Назви населених пунктів подано після ілюстрації або після тлумачення (за відсутності ілюстрації); якщо слово вживається у кількох говірках, то після тире подано назви усіх населених пунктів.

Семантику реєстрового слова подано літературною мовою. Для точного формулювання семантики допускається вживання діалектних форм у тлумаченні реєстрового слова. У таких випадках ці словоформи виділено розрядкою та винесено в реєстр Словника.

БАБЧІ́ЛНИК (бапчі́лник). Робітник, що бабчит ризи або валови. *Бапчі́лники бапча́ ризи тай валóви*. Рс.

БАЙЛА́НИТИ. Заплітати косу в байла́н. *Ты ни зна́йеши* байла́нити вло́с'а*. РП.

Ремарку *Див.* використано у випадках, коли в матеріалах автора наявне відсилання до іншого реєстрового слова, яке є полісемантичним, точного значення встановити не можна або ж відсилання стосується всіх його значень.

БЕ́МБА, *чол. і жін.* 1. Лінива, неповоротка людина. *Йá за тако́го бе́мбу ни́гда д'івку не од:ám*. Врч – Гр. 2. Дурнуватий. *У бе́мбы повы́сли ге́мбы*. Грш.

БЕ́МБАЛА́, *чол. і жін.* *Див.* **БЕ́МБА**. *Сокотіс'а то́го бе́мбалы*. Жн.

Ремарку *Те саме, що у тлумаченні реєстрового слова використано у випадках, коли слова з ідентичною семантикою стоять поряд у реєстрі Словника.*

БАЛІ́МБА. Вайло, [лінива людина]. *Ой, Ива́н такий балі́мба*. Рс.

БАЛІ́МБАС. *Те саме, що БАЛІ́МБА*. *Бали́мба́с – так 'ий ле́гн' або чоловік вели́к'ий та л'інівий*. КсП; *згруб. бали́мба́сїше*. *Прит'ўг с'а йак'ўс' бали́мба́сїше та н'ї му́чиў*. КсП. Тлумачення реєстрового слова інколи подається відсиланням до однокореневого реєстрового слова з повним тлумаченням. У такому випадку використано ремарки *ім. за знач., прикм. до ...*

БАСКАЛІ́ЧЕНЯ, *ім. за знач.* **БАСКАЛІ́ЧИТИ**. *Ой відáў н'їч ни ві́де з на́шого баскалі́чен'а, ни порозумі́ємос'а*. КсП.

БАСКАЛІ́ЧИТИ. Розмовляти різними мовами, не розуміючи одне одного. *Так'е́ з ним баскалі́чиў, йак кáчка з гусо́ў*. КсП.

У тлумаченні в лапках подаємо слова, які пояснюють дію чи ознаку:

АБОКАЛО. Той, хто часто говорить «або».

АГАГАКАТИ, недок. Говорити «агага».

У багатозначних словах значення сформульовано від ширшого до вузкого:

БУРКУТ (*боркút, бóркút, боркýт, бýркіт, бóркут, ббóркіт, ббóркút*). 1. Мінеральна вода. *На сім боку їе боркúт.* Квс; *Пий буркуту, та віжне з черева воркóту.* КсП; *Куйс'а нáпíу буркуту та каміні бы ізíу.* Ол; *Там такýй боркýт дóбрый коло Вічкóвого.* Сн – Вн, Грш, Днл, Клч, Крц, Лг, Лоз, НБс, Нгр, Пр, Прч, СП, Тр, ШЛ; *змени. буркúтник.* Сис' *буркúтник помагайе, кой боліт жалудок.* Вн; **буркúтєц.** *Ми с'а відит, шо кобі м с'а напила буркуц'у та би м май дуже; згруб. буркúтише.* Сисе *дуже густий буркутише.* 2. Залізна мінеральна вода з великою кількістю вуглекислого газу. 3. Джерело мінеральної води. *Из виши'ого боркута вода май добра, йак из звора.* ЛпП – Грч, Крс. 4. Добра питна вода. *Ци ни йи водá, це буркут.* 5. Жовта, каламутна вода.

Слова за рубриками *змени., згруб., пестл.* подано в орфографічному записі через крапку з комою малими жирними літерами, в дужках малими жирними літерами подано фонетичні й акцентуаційні варіанти. Ілюстрації подано після відповідної форми.

БАЙОР (*байор*). 1. Мотузок, сплетений із шерстяних ниток. *Подоуғый байор на тайстри.* Влх – Рс, Яс; *змени. баюрєц (байорєц', байоріц'). Дис'ми д'іла байоріц'?* Влх – Вн, Рс; *поет. байоріна.* *Гуцул, йак малина, чирис' плічі байоріна.* Бчк; **байорінка.** *До малойі тайстринки, мал'і й байорінки.* Бчк; *згруб. баюріще (байорішче).* Рс.

Фразеологізм подано в кінці словникової статті під знаком ◊ малими жирними літерами. За наявності кількох фразеологізмів ромб ставиться перед першим з них; різні сполуки подано через крапку з комою, перше сполучення – з великої літери, решта – перша літера с крапкою.

БИТИ (*біти*). 1. Завдавати ударів кому-небудь. ...

◊ **В дуги бити.** Наповнювати відро по вінця (молоком). *Йа від Ил'іа у дуги ни біу.* Рс; **б. на очі.** Уявляти собі. *То біе ми на очи, йакі хлбці'і були; Йа зажмур'ус'а, та то ми с'а бей на очи.* Рс; **б. в голів.** Запаморочити голову. *Йой бері ко тотó, бері го з шóра гет, най ни курит, бо тотó менé біе у голоб.* Рс; **б. ноги (ногами).** Марно ходити куди-небудь. *Шкóда ноги бити лишін' за грибами.* Вн; *Ни бий до Бушчина задр'у ногами, кой туй мош купіти полотнó.* Вн...

Якщо реєстрове слово зафіксовано тільки в усталеному словосполученні чи фразеологізмі, то після нього ставиться двокрапка, далі – словосполучка з великої літери (за потреби – із відповідним знаком):

БАКИ: ◊ **Забіти баки.** *Забіу ми баки у голоу.* Рс; **завдати б.** *Отó заудáло міні баки.* Стр; **закрутити б.** *Но йа йім закручу баки.* Яс.

БІЛОТКА: Білóтка альпійська, *бот.* Leontopodium alpinum Cass.

Полікомпонетні назви подано біля відповідного значення через крапку після останнього прикладу або населеного пункту малими жирними літерами.

БАБИН¹ (*бáбен, бабын*), 1. *прикм. до БАБА¹.* *То бáбина платіна.* Тн; *заг. Прийдут' бáбини сыны, иеден сын Звезда, другый Мис'ац', а третій Сóнце.* – Вн, Зч, Лжк, Онк, Рс, ЧТ. **Бабин кут.** Південний схід. *Зат'агс'а бáбин кут – будé інчака погóда.* Тн; **б. сокира.** *Тупій йак бáбина сокіра.* ЧТ; **б. літо.** *Восени, коли впаде сніг тай загрійе, а віт:ák скóро постуденіе та тотó бáбино літо.* – Вн, Клр; **б. вєчір** (*вичір, ве"ш"ур, вичур*). Святвечір, вечір перед Водохрещем. *Бабин св'атый ве"ш"ур.* Врч; *Бáбин вєчір перед Відóричами.* Мж, Нрс; **б. пес, ент.** [Метелик], *Phalaena saja.* Ім, Рх, Стр, Тн, Шр; **б. груша, бот.** Сорту груш. 2. Розпещена дитина чи тварина. *Сис' бабин хлопчик, бо дуже го бáба л'убит', а він йий.* Тн; *Сарақун бáбин (бичок).*

Додаткову інформацію від упорядників уміщено в квадратних дужках; незрозумілі (сумнівні) значення слів за сигналізовано знаком питання у квадратних дужках [?], у прикладах – трьома крапками у квадратних дужках [...]:

БУМБІРЬ, бот. [Дмбир]. Тр.

БОЧАК [?]. *На різні боли поставлені нові бочáки.* Ант – Стй.

АРКАН (*архán*), *рум.* arcán. Чоловічий гуцульський танок. *А ўна такóго арханá йде [...]* *та крїзди бóжі у нед'іл'і йєрáйе.* Рс.

Покликання на населені пункти подано за адміністративним устроєм часу створення Словника (як зазначено на картках); правопис назв населених пунктів узгоджено з чинним адміністративно-територіальним устроєм України (<http://static.rada.gov.ua/zakon/new/NEWSAIT/ADM/zmistzak.html>, 25.12.2014). У разі зміни назви населеного пункту чи зміни адміністративно-територіального підпорядкування, приєднання до іншого населеного пункту в дужках зазначено нову назву.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- анат. – анатомічне
араб. – арабське
астр. – астрономічне
безос. – безособове
блр. – білоруське
бонд. – бондарська справа
бот. – ботанічне
буд. – будівельна справа
вес. – весільний обряд
вет. – ветеринарне
виг. – вигук
вищ. ст. – вищий ступінь
вівч. – вівчарське
вставн. сл. – вставне слово
гонч. – гончарська справа
гр. – грецьке
дв. – двоїна
дит. – дитяче мовлення
дієпр. – дієприкметник
дієприсл. – дієприслівник
дієсл. – дієслово
док. – доконаний вид
др. – давньоруське
евф. – евфемізм
експр. – експресивне
ент. – ентомологічне
етн. – етнографічне
євр. – єврейське
жарт. – жартівливе
жін. – жіночий рід
заг. – загадка, у загадці
займ. – займенник
замовл. – замовляння
заст. – застаріле
зб. – збірне
звнасл. – звуконаслідувальне
згруб. – згрубіле
зменш. – зменшене
зменш.-пестл. – зменшено-пестливе
зневажл. – зневажливе
зоол. – зоологічне
ім. – іменник
ірон. – іронічне
іст. – історичне
іхт. – іхтіологічне
ков. – ковальська справа
крав. – кравецька справа
кул. – кулінарне
лайл. – лайливе
лат. – латинське
ліс. – лісівницьке
маг. – магічне
майб. – майбутній час
мед. – медичне
мин. – минулий час
мисл. – мисливське
мік. – мікологічне
міф. – міфічне
млин. – млинарство
мн. – множина
муз. – музичне
н. – німецьке
найвищ. ст. – найвищий ступінь
наказ. сп. – наказовий спосіб
нар. п. – народна пісня
невідм. – невідмінюване
недок. – недоконаний вид
одн. – одинна
орн. – орнітологічне
ос. – особа
особ. – особове
перен. – переносне значення
пестл. – пестливе
підсил. – підсилювальне
поет. – поетичне
пол. – польське
предик. – предикативне
прийм. – прийменник
прик. – приказка
прикм. – прикметник
присл. – прислівник
присуд. – присудок
присудк. сл. – присудкове слово
реліг. – релігійне
риб. – рибальське
рідк. – рідко
рос. – російське
рум. – румунське
сер. – середній рід
слц. – словацьке
спол. – сполучник
спорт. – спортивне
ст. сл. – старослов'янське
сх. – сербохорватське (сербський, хорватський)
теп. – теперішній час
тесл. – теслярське
техн. – технічне
тк. – ткацьке
уг. – угорське
ум. сп. – умовний спосіб
уроч. – урочисте
фам. – фамільярне
фізіол. – фізіологічне
фольк. – фольклорне
част. – частка
чеськ. – чеське
числ. – числівник
чол. – чоловічий рід
pl. t. – pluralia tantum
sg. t. – singularia tantum

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Правопис назв населених пунктів узгоджено з чинним адміністративно-територіальним устроєм України (<http://static.rada.gov.ua/zakon/new/NEWSAIT/ADM/zmistrzak.html>, 25.12.2014). У разі зміни назви населеного пункту чи зміни адміністративно-територіального підпорядкування, приєднання до іншого населеного пункту в дужках зазначено нову назву.

- А – с. Абранка Воловецького р-ну
Ан – с. Андріївка Ужгородського р-ну
Ант – с. Анталовці Ужгородського р-ну
Ап – с. Апша* (нині – с. Верхнє Водяне і с. Середнє Водяне) Рахівського р-ну
Ар – с. Арданово Іршавського р-ну
Б – с. Бабичі Мукачівського р-ну
Бб – с. Бобовище Мукачівського р-ну
Бв – с. Буковець Воловецького р-ну
Бг – с. Богдан Рахівського р-ну
Бгр – с. Богаревиця Іршавського р-ну
Бд – с. Брід Іршавського р-ну
Бдв – с. Бедевля Тячівського р-ну
Бк – с. Букове Виноградівського р-ну
Бкв – с. Буковець Міжгірського р-ну
Бкн – с. Буковинка Мукачівського р-ну
Бкц – с. Буківцєво Великоберезнянського р-ну
Бл – с. Белебово (нині – у складі с. Верхня Визниця) Мукачівського р-ну
Блв – с. Біловарці Тячівського р-ну
Блк – с. Білки Іршавського р-ну
Блн – с. Білин Рахівського р-ну
Блс – с. Біласовиця Воловецького р-ну
Блш – с. Балашівці (нині – у складі с. Копинівці) Мукачівського р-ну
Бн – с. Бенедиківці Мукачівського р-ну
Бнв – с. Боронява Хустського р-ну
Бнк – с. Бронька Іршавського р-ну
БП – с. Бегендяцька Пастіль Великоберезнянського р-ну
Бр – с. Бараниці Ужгородського р-ну
Брв – с. Березово Хустського р-ну
Брд – с. Бородівка (нині – с. Барбово) Мукачівського р-ну
Брж – с. Боржавське Виноградівського р-ну
Брз – с. Березинка Мукачівського р-ну
Брк – с. Баркасово Мукачівського р-ну
Брн – с. Березники Свалєвського р-ну
Брс – с. Борсучина (нині – у складі с. Біласовиця) Воловецького р-ну
Брт – с. Брєстів Мукачівського р-ну
Бс – с. Бистрий (нині – с. Верхній Бистрий) Міжгірського р-ну
Бст – с. Бистриця Мукачівського р-ну
Бт – смт Батьово Берегівського р-ну
Бчк – с. Бичків* Рахівського р-ну
Бшт – смт Буштино Тячівського р-ну
ВБ – смт Великий Березний Великоберезнянського р-ну
ВБс – с. Верховина-Бистра Великоберезнянського р-ну
ВБч – смт Великий Бичків Рахівського р-ну
ВВ – с. Верхнє Водяне Рахівського р-ну
ВВз – с. Верхня Визниця Мукачівського р-ну
Ввк – с. Вовкове Ужгородського р-ну
ВВр – с. Верхні Ворота Воловецького р-ну
ВГ – с. Верхня Грабівниця Воловецького р-ну
Вд – с. Водиця Рахівського р-ну
Вдр – с. Видричка Рахівського р-ну
ВК – с. Великі Ком'яти Виноградівського р-ну
ВКп – с. Велика Копаня Виноградівського р-ну
ВКр – с. Верхній Коропець Мукачівського р-ну
Вл – смт Воловець Воловецького р-ну
Влв – с. Воловиця Іршавського р-ну
ВЛз – с. Великі Лази Ужгородського р-ну
ВлК – с. Велике Криве (нині – с. Крива) Тячівського р-ну
Влк – с. Вільхівка Іршавського р-ну
Влн – с. Вільшани Хустського р-ну
Влс – с. Волосянка Великоберезнянського р-ну
Влт – с. Велятин Хустського р-ну
Влх – с. Вільхівці Тячівського р-ну
Влц – с. Вільховиця Мукачівського р-ну
ВЛч – с. Великі Лучки Мукачівського р-ну
Влш – с. Вільшинки Перечинського р-ну
Вн – с. Вонігове Тячівського р-ну
Внг – м. Виноградів
ВП – с. Велика Паладь Виноградівського р-ну
ВР – с. Верхня Розтока (нині – с. Розтока) Воловецького р-ну
Врб – с. Верб'яж Воловецького р-ну
ВРз – с. Велика Розтока Іршавського р-ну
ВРк – с. Великий Раковець Іршавського р-ну
ВРм – с. Верхні Ремети Берегівського р-ну
Врц – с. Веряця Виноградівського р-ну
Врч – с. Ворочово Перечинського р-ну
ВС – с. Верхня Солотвина Ужгородського р-ну
ВСт – с. Верхній Студений Міжгірського р-ну
Вч – с. Вучкове Міжгірського р-ну
Вш – смт Вишково Хустського р-ну
Вшк – с. Вишка Великоберезнянського р-ну
Г – с. Гудя Виноградівського р-ну
Гб – с. Грибівці Мукачівського р-ну
Гд – с. Гайдош Ужгородського р-ну

¹ Знак * біля назви населеного пункту вказує на неповну локалізацію, яку не можна було відновити за матеріалами М.А. Грицака.

Гк – с. Гукливий Воловецького р-ну	Жн – с. Жнятино Мукачівського р-ну
Гл – с. Глибоке Ужгородського р-ну	Жр – с. Жорнава Великоберезнянського р-ну
Глб – с. Голубине Свалявського р-ну	З – с. Зубівка Мукачівського р-ну
Глн – с. Глинянець (нині – у складі смт Чинадйово) Мукачівського р-ну	Зб – с. Заболотне Іршавського р-ну
Глт – с. Голятин Міжгірського р-ну	Збн – с. Збини Воловецького р-ну
Гн – с. Гандеровиця Мукачівського р-ну	Збр – с. Забрідь Великоберезнянського р-ну
Гнк – с. Ганьковиця Свалявського р-ну	Зв – с. Завидово Мукачівського р-ну
Гнч – с. Ганичі Тячівського р-ну	Звк – с. Завадка (нині – у складі с. Великі Ком'яти) Виноградівського р-ну
Гр – с. Грабово Мукачівського р-ну	Звд – с. Завадка Воловецького р-ну
Грб – с. Горбок Іршавського р-ну	Звс – с. Завосина Великоберезнянського р-ну
Грд – с. Горонда Мукачівського р-ну	Зг – с. Загорб Великоберезнянського р-ну
Грк – с. Горбки Виноградівського р-ну	Згт – с. Загаття Іршавського р-ну
Грл – с. Гребля Іршавського р-ну	Зд – с. Задільське Воловецького р-ну
Грн – с. Горяни Ужгородського р-ну (нині – у складі м. Ужгород)	Зл – с. Залужжя Мукачівського р-ну
Грц – с. Герцівці Мукачівського р-ну	Злт – с. Золотарьово Хустського р-ну
Грч – с. Горінчово Хустського р-ну	Зн – с. Зняцьово Мукачівського р-ну
Грш – с. Грушово Тячівського р-ну	Зп – с. Запереділля Міжгірського р-ну
Гс – с. Гусний Великоберезнянського р-ну	Зр – с. Зарічове Перечинського р-ну
Гт – с. Гута Ужгородського р-ну	Зт – с. Затисівка Виноградівського р-ну
Гтн – с. Гетиня Виноградівського р-ну	Зч – с. Заріччя Іршавського р-ну
Д – с. Дубрівка Іршавського р-ну	Ів – с. Іванівці Мукачівського р-ну
Дб – с. Дуби Іршавського р-ну	Івш – с. Івашковиця Іршавського р-ну
Дбв – смт Дубове Тячівського р-ну	Іза – с. Іза Хустського р-ну
Дбк – с. Дубрівка Ужгородського р-ну	Ізк – с. Ізки Міжгірського р-ну
Дбн – с. Дубино Мукачівського р-ну	Іл – с. Ільківці Мукачівського р-ну
Дбр – с. Добрянське Тячівського р-ну	Ілн – с. Ільниця Іршавського р-ну
Дбч – с. Дубриничі Перечинського р-ну	Ім – с. Імстичово Іршавського р-ну
Дв – с. Довге Іршавського р-ну	Ір – с. Ірлява Ужгородського р-ну
Двд – с. Давидково* Мукачівського р-ну	Ірш – м. Іршава
Діб – с. Діброва (нині – с. Нижня Апша) Тячівського р-ну	К – с. Колодне Тячівського р-ну
Дл – с. Ділове Рахівського р-ну	Кб – с. Кибляри Ужгородського р-ну
Длв – с. Дулово Тячівського р-ну	Кбл – с. Кобалевиця Іршавського р-ну
Длк – с. Ділок Мукачівського р-ну	КБП – смт Кобилецька Поляна Рахівського р-ну
Дм – с. Доманинци Ужгородського р-ну (нині – у складі м. Ужгород)	Кв – с. Квасово Берегівського р-ну
Дмш – с. Домашин Великоберезнянського р-ну	Квс – с. Кваси Рахівського р-ну
Дн – с. Дунковиця Іршавського р-ну	Кд – с. Колодне (нині – у складі с. Загаття) Іршавського р-ну
Днл – с. Данилово Хустського р-ну	Кел – с. Келечин Міжгірського р-ну
ДП – с. Довге Поле Ужгородського р-ну	Кз – с. Кузьмино Мукачівського р-ну
Др – с. Доробратово Іршавського р-ну	Кй – с. Кайданово Мукачівського р-ну
Дрв – с. Дравці Ужгородського р-ну (нині – у складі м. Ужгород)	Кл – с. Кальник Мукачівського р-ну
Дрг – с. Драгово Хустського р-ну	Клв – с. Клячаново Мукачівського р-ну
Дрс – с. Дрисина (нині – с. Дерцен) Мукачівського р-ну	Клк – с. Клочки Мукачівського р-ну
Дрт – с. Дротинці Виноградівського р-ну	Клм – с. Климовиця Іршавського р-ну
Дрч – с. Драчино Свалявського р-ну	Клн – с. Калини Тячівського р-ну
Дс – с. Дисковиця (нині – у складі с. Поляна) Свалявського р-ну	Клр – с. Ключарки Мукачівського р-ну
Дсн – с. Дусино Свалявського р-ну	Клц – с. Кленовець Мукачівського р-ну
Дш – с. Дешковиця Іршавського р-ну	Клч – с. Колочава Міжгірського р-ну
Ж – с. Жборівці Мукачівського р-ну	Км – с. Кам'янське Іршавського р-ну
Жд – смт Жденієво Воловецького р-ну	Кмн – с. Кам'яниця Ужгородського р-ну
Жк – с. Жуково Мукачівського р-ну	Кн – с. Княгиня Великоберезнянського р-ну
	Кнп – с. Коноплівці Мукачівського р-ну
	Кнр – с. Канора Воловецького р-ну
	Колч – смт Кольчино Мукачівського р-ну
	Ком – с. Ком'яти (нині – с. Великі Ком'яти) Виноградівського р-ну

Кос – с. Косів (нині – с. Косів Верх) Міжгірського р-ну	Лх – с. Лохово Мукачівського р-ну
КП – с. Костева Пастіль Великоберезнянського р-ну	Лц – с. Лецовиця Мукачівського р-ну
Кпн – с. Копинівці Мукачівського р-ну	Лчк – с. Лучки (нині – с. Великі Лучки) Мукачівського р-ну
Кпш – с. Копашново Хустського р-ну	МБ – с. Малий Березний Великоберезнянського р-ну
КР – с. Костринська Розтока Великоберезнянського р-ну	МБч – с. Малий Бичків (нині – у складі смт Великий Бичків) Рахівського р-ну
Кр – с. Крива Хустського р-ну	Мд – с. Медведівці Мукачівського р-ну
Крв – с. Крива Тячівського р-ну	Мдж – с. Медвежий Хустського р-ну
Крй – с. Крайниково Хустського р-ну	Мдн – с. Мідяниця Іршавського р-ну
Крл – смт Королево Виноградівського р-ну	Мж – смт Міжгір'я Міжгірського р-ну
КрМ – с. Крайня Мартинка Іршавського р-ну	Мй – с. Майдан Міжгірського р-ну
Крн – с. Коритняни Ужгородського р-ну	МК – с. Мала Копаня Виноградівського р-ну
Крс – с. Красна Тячівського р-ну	Мкл – с. Миклулівці Мукачівського р-ну
Крт – с. Крите Мукачівського р-ну	Мкр – с. Макарьово Мукачівського р-ну
Крц – с. Керещки Свалявського р-ну	ММ – с. Мала Мартинка Свалявського р-ну
Крч – с. Кричово Тячівського р-ну	Мн – с. Монастирець Хустського р-ну
Кс – с. Косино Мукачівського р-ну	Мок – с. Мокра* (нині – с. Руська Мокра і с. Комсомольськ) Тячівського р-ну
КсП – с. Косівська Поляна Рахівського р-ну	МП – с. Мокра Перечинського р-ну
Кср – с. Кострина Великоберезнянського р-ну	МР – с. Мала Розтока Іршавського р-ну
Кст – с. Костилівка Рахівського р-ну	МРк – с. Малий Раковець Іршавського р-ну
Кт – с. Котельниця Воловецького р-ну	Мрч – с. Мирча Великоберезнянського р-ну
Кч – с. Кучава Мукачівського р-ну	Мук – м. Мукачеве
Кчр – с. Кічерний Воловецького р-ну	Мч – с. Мочар (нині – с. Руський Мочар) Великоберезнянського р-ну
Кш – с. Кошельово Хустського р-ну	Мш – с. Мішкарковиця (нині – у складі с. Біласовиця) Воловецького р-ну
Кшн – с. Кушниця Іршавського р-ну	Н – с. Новоселиця Мукачівського р-ну
Кшт – с. Куштановиця Мукачівського р-ну	НБ – с. Нижнє Болотнє Іршавського р-ну
Л – с. Луг Рахівського р-ну	НБс – с. Нижній Бистрий Хустського р-ну
Лб – с. Лубня Великоберезнянського р-ну	Нв – с. Новобарово Тячівського р-ну
Лв – с. Лавки Мукачівського р-ну	НВз – с. Нижня Визниця Мукачівського р-ну (нині – у складі м. Мукачеве)
Лг – с. Луги Рахівського р-ну	Нвл – с. Новоселиця Тячівського р-ну
Лз – с. Лази Воловецького р-ну	НВр – с. Нижні Ворота Воловецького р-ну
Лзн – с. Лозянський Міжгірського р-ну	Нвс – с. Новоселиця Міжгірського р-ну
Лзц – с. Лазещина Рахівського р-ну	Нвц – с. Невицьке Ужгородського р-ну
Лк – с. Луково Іршавського р-ну	НГ – с. Нижня Грабівниця Свалявського р-ну (нині – у складі смт Чинадійово Мукачівського р-ну)
Лкт – с. Локіть Іршавського р-ну	Нгв – с. Негрово Іршавського р-ну
Лкц – с. Лікідари Перечинського р-ну	Нгр – с. Негровець Міжгірського р-ну
Лл – с. Лалово Мукачівського р-ну	НД – с. Нове Давидково Мукачівського р-ну
Лм – с. Лемківці (нині – с. Ляхівці) Ужгородського р-ну	НК – с. Нижній Коропець Мукачівського р-ну
Лмш – с. Лумшори Перечинського р-ну	Нл – с. Неліпино Свалявського р-ну
Лн – с. Лінці Ужгородського р-ну	Нлц – с. Новоселиця Перечинського р-ну
Лоз – с. Лоза Іршавського р-ну	Нн – с. Нанково Хустського р-ну
Лп – с. Липовець Перечинського р-ну	НР – с. Нова Розтока (нині – у складі с. Верб'яз) Воловецького р-ну
ЛпП – с. Липецька Поляна Хустського р-ну	НРз – с. Нижня Розтока (нині – у складі с. Розтока) Воловецького р-ну
Лпх – с. Лопухів Тячівського р-ну	НРм – с. Нижні Ремети Берегівського р-ну
Лпч – с. Липча Хустського р-ну	Нрс – с. Нересниця Тячівського р-ну
Лпш – с. Лопушанка Свалявського р-ну	НС – с. Нова Стужиця (нині – у складі с. Стужиця) Великоберезнянського р-ну
Лс – с. Ліскове (нині – с. Форнош) Мукачівського р-ну	
Лср – с. Лісарня Мукачівського р-ну	
Лсц – с. Лісковець Міжгірського р-ну	
Лсч – с. Лисичово Іршавського р-ну	
Лт – с. Люта Великоберезнянського р-ну	
Лтр – с. Латірка Воловецького р-ну	
Луг – с. Луг (нині – с. Волосянка) Великоберезнянського р-ну	

Нс – с. Новоселиця*	РМ – с. Руська Мокра Тячівського р-ну
НсВ – с. Новоселиця Виноградівського р-ну	Рмч – с. Ромочевиця Мукачівського р-ну
НСк – с. Нове Сусково (нині – у складі с. Сусково) Свалявського р-ну	РП – с. Руське Поле Тячівського р-ну
НСл – с. Нове Село (нині – с. Шенборн) Мукачівського р-ну	Рпн – с. Репинне Міжгірського р-ну
НСлт – с. Нижнє Солотвино Ужгородського р-ну	РПС – с. Розтоцька Пастіль Великоберезнянського р-ну
НСт – с. Нижній Студений Міжгірського р-ну	Рс – с. Росішка Рахівського р-ну
НСщ – с. Нижнє Селище Хустського р-ну	Рсв – с. Росвигово Мукачівського р-ну (нині – у складі м. Мукачеве)
Об – с. Обава Мукачівського р-ну	Рск – с. Руське Мукачівського р-ну
Ок – с. Округла Тячівського р-ну	Рсш – с. Росош Свалявського р-ну
Ол – с. Олександрівка Хустського р-ну	Рх – м. Рахів
Олн – с. Оленьово Свалявського р-ну	Рч – с. Річка Міжгірського р-ну
Олш – с. Олешник Виноградівського р-ну	С – с. Собатин Іршавського р-ну
Он – с. Онок Виноградівського р-ну	Сас – с. Сасівка Свалявського р-ну
Онк – с. Оноківці Ужгородського р-ну	Св – с. Свобода Берегівського р-ну
Ор – с. Оріховиця Ужгородського р-ну	Свл – м. Свалява
Ос – с. Осій Іршавського р-ну	СД – с. Старе Давидково Мукачівського р-ну
Пв – с. Павлово Свалявського р-ну	Ск – с. Сокирниця Хустського р-ну
Пвш – с. Павшино Мукачівського р-ну	Скт – с. Скотарське Воловецького р-ну
ПГ – с. Полянська Гута Перечинського р-ну	Сл – с. Сіль Великоберезнянського р-ну
Пд – с. Подобовець Міжгірського р-ну	Слц – с. Сільце Іршавського р-ну
Пдв – с. Підвиноградів Виноградівського р-ну	Слч – с. Солочин Свалявського р-ну
Пдг – с. Підгірне Іршавського р-ну	См – с. Сойми Міжгірського р-ну
Пдл – с. Підполозя Воловецького р-ну	Смв – с. Смереково Великоберезнянського р-ну
Пдн – с. Підгоряни Мукачівського р-ну (нині – у складі м. Мукачеве)	Смк – с. Сімерки Перечинського р-ну
Пдп – с. Підплєша Тячівського р-ну	Смл – с. Смологовиця Іршавського р-ну
Пдр – с. Підгорб Ужгородського р-ну	Смр – с. Сімер Перечинського р-ну
Пз – с. Пузняківці Мукачівського р-ну	Сн – с. Синевир Міжгірського р-ну
Пк – с. Покуття (нині – с. Бабичі) Мукачівського р-ну	Снк – с. Сняк Мукачівського р-ну
Пл – с. Плав'я Свалявського р-ну	СП – с. Синевирська Поляна Міжгірського р-ну
Плн – с. Поляна Свалявського р-ну	Ср – смт Середнє Ужгородського р-ну
Плп – с. Пилипець Міжгірського р-ну	СРз – с. Стара Розтока (нині – у складі с. Розтока) Міжгірського р-ну
Плс – с. Плоске Свалявського р-ну	Срн – с. Серне Мукачівського р-ну
Пр – с. Приборжавське Іршавського р-ну	Срт – с. Сюрте Ужгородського р-ну
Прс – с. Присліп Міжгірського р-ну	Ссв – с. Сасово Виноградівського р-ну
Прх – с. Перехресний Воловецького р-ну	Сск – с. Сусково Свалявського р-ну
Прч – м. Перечин	ССт – с. Стара Стужиця (нині – у складі с. Стужиця) Великоберезнянського р-ну
Прш – с. Порошково Перечинського р-ну	Ст – с. Стеблівка Хустського р-ну
Пс – с. Пасіка Свалявського р-ну	Ств – с. Ставне Великоберезнянського р-ну
Псл – с. Пастілки Перечинського р-ну	Стг – с. Стригальня Міжгірського р-ну
Пст – с. Пістрялово Мукачівського р-ну	Стд – с. Студений* (нині – с. Верхній Студений і с. Нижній Студений) Міжгірського р-ну
Пщ – с. Пацканьово Ужгородського р-ну	Стй – с. Стройне Свалявського р-ну
Пшк – с. Пушкіно Виноградівського р-ну	Стм – с. Стримба Рахівського р-ну
РГ – с. Родникова Гута Свалявського р-ну	Стн – с. Станово Мукачівського р-ну
РД – с. Руська Долина Виноградівського р-ну	Стп – с. Стрипа Ужгородського р-ну
Рдн – с. Родниківка Свалявського р-ну	Стр – с. Страбичово Мукачівського р-ну
Рз – с. Розтоки Рахівського р-ну	Стч – с. Стричава Великоберезнянського р-ну
Рк – с. Раково Перечинського р-ну	Сф – с. Софія Мукачівського р-ну
РКм – с. Руські Комарівці Ужгородського р-ну	Сх – с. Суха Іршавського р-ну
Ркс – с. Рокосово Хустського р-ну	Схй – с. Сухий Великоберезнянського р-ну
Ркт – с. Рекіти Міжгірського р-ну	Тб – с. Тибава Свалявського р-ну
РКч – с. Руська Кучава Мукачівського р-ну	ТБс – с. Тур'я-Бистра Перечинського р-ну
Ркш – с. Ракошино Мукачівського р-ну	Тк – с. Теково Виноградівського р-ну

Тн – с. Торунь Міжгірського р-ну	Ч – с. Чома Берегівського р-ну
Тп – с. Тополівка (нині – у складі смт Буштино) Тячівського р-ну	Чб – с. Чабанівка Ужгородського р-ну
ТПл – с. Тур'я Поляна Перечинського р-ну	Чм – с. Чумальово Тячівського р-ну
ТПс – с. Тур'я Пасіка Перечинського р-ну	Чмн – с. Чомонин Мукачівського р-ну
Тр – с. Теребля Тячівського р-ну	Чн – смт Чинадійово Мукачівського р-ну
Трв – смт Тересва Тячівського р-ну	Чнк – с. Чонкаш (нині – у складі с. Нове Село) Виноградівського р-ну
Трк – с. Тросник Виноградівського р-ну	Чп – с. Чепя Виноградівського р-ну
ТРм – с. Тур'ї Ремети Перечинського р-ну	Чпв – с. Чопівці Мукачівського р-ну
Трн – с. Терново Тячівського р-ну	ЧПт – с. Чорний Потік Іршавського р-ну
Трс – с. Тарасівка Тячівського р-ну	Чр – с. Червеньово Мукачівського р-ну
Трт – с. Тростяниця Мукачівського р-ну	Чрв – с. Черевці Мукачівського р-ну
Трц – с. Туриця Перечинського р-ну	Чрг – с. Черноглова Великоберезнянського р-ну
Трч – с. Турички Перечинського р-ну	Чрк – с. Черник Свалявського р-ну
Тх – с. Тихий Великоберезнянського р-ну	Чрн – с. Черна Виноградівського р-ну
Тч – м. Тячів	Чрс – с. Чорнотисів Виноградівського р-ну
Тш – с. Тишів Воловецького р-ну	Чрт – с. Чертеж Ужгородського р-ну
Тшк – с. Тюшка Міжгірського р-ну	ЧТ – с. Чорна Тиса Рахівського р-ну
У – с. Угля Тячівського р-ну	Ш – с. Шкуратівці Мукачівського р-ну
Уж – м. Ужгород	ШЛ – с. Широкий Луг Тячівського р-ну
Ужк – с. Ужок Великоберезнянського р-ну	Шлс – с. Шелестово (нині – у складі смт Кольчино) Мукачівського р-ну
Ук – с. Уклин Свалявського р-ну	Шр – с. Широке Виноградівського р-ну
УЧ – смт Усть-Чорна Тячівського р-ну	Щрб – с. Щербовець Воловецького р-ну
Ф – с. Фанчиново Виноградівського р-ну	Щс – с. Щасливе Мукачівського р-ну
Х – с. Худльово Ужгородського р-ну	Яб – с. Яблунів Мукачівського р-ну
Хж – с. Хижа Виноградівського р-ну	Ял – с. Ялове Воловецького р-ну
Хл – с. Холмовець Виноградівського р-ну	Яр – с. Ярок Ужгородського р-ну
Хм – с. Хмільник Іршавського р-ну	Яс – смт Ясіня Рахівського р-ну
Хмк – с. Холмок Ужгородського р-ну	
Хс – м. Хуст	
Ц – с. Циганівці Ужгородського р-ну	

Український алфавіт

(') – апостроф,	(˘) – наголос,	(-) – дефіс						
Аа	Бб	Вв	Гг	Гг	Дд	Ее	Єє	Жж
Зз	Ии	Іі	Її	Йй	Кк	Лл	Мм	Нн
Оо	Пп	Рр	Сс	Тт	Уу	Фф	Хх	Цц
Чч	Шш	Щщ	Ьь	Юю	Яя			

Російський алфавіт

Аа	Бб	Вв	Гг	Дд	Ее	Жж	Зз	Ии
Йй	Кк	Лл	Мм	Нн	Оо	Пп	Рр	Сс
Тт	Уу	Фф	Хх	Цц	Чч	Шш	Щщ	Ьь
ы	ь	Ээ	Юю	Яя				

Англійський алфавіт

Aa	Bb	Cc	Dd	Ee	Ff	Gg	Hh	Ii
Jj	Kk	Ll	Mm	Nn	Oo	Pp	Qq	Rr
Ss	Tt	Uu	Vv	Ww	Xx	Yy	Zz	

УДК 821.161.2'01'282(474.87)(038)
ББК 81.2Укр-67я2
Г85

Видання здійснено за підтримки
ТОВ «Агро-Лучки» та групи компаній
Українського Аграрного Холдингу

Над випуском працювали: д.ф.н., проф. П.Ю. Гриценко (відп. ред., автор перед-мови); к.ф.н., ст.н.с. Г.С. Кобиринка; к.ф.н., н.с. Н.С. Вербич; к.ф.н., н.с. М.В. Поіс-тогова; к.ф.н., н.с. О.В. Юсікова; к.ф.н., н.с. О.С. Іщенко; к.ф.н., м.н.с. М.М. Ткачук; м.н.с. Г.В. Сікора; м.н.с. Л.Я. Колеснік; м.н.с. О.М. Холодбон.

Г85 М.А. Грицак. Матеріали до Словника українських говірок Закарпат-ської області. Вип. 1: А–Б / За ред. П.Ю. Гриценка. – К. : КММ, 2014. – 320 с.

ISBN 978-966-1673-27-3

У Словнику представлено лексику архаїчного українського закарпатського говору, яку збирав і опрацьовував відомий український мовознавець Микола Андрійович Грицак (18.12.1908 – 07.04.1979) з кінця 20-х рр. до кінця свого життя. Словник створено на базі рукописної картотеки матеріалів та опрацьованої М.А. Грицаком частини словника. Пропону-вана лексикографічна праця є певною мірою реконструктивною і репрезентує закарпатські говірки давнішого хронологічного зрізу – від 20-х до 70-х рр. ХХ ст.

У Словнику відбито лексику різноманітних ідеографічних сфер, яка докладно від-творює самобутню культуру українців Закарпаття; лексикон та ілюстративний матеріал залишаються важливим джерелом пізнання структурного розмаїття говірок.

Для філологів, фольклористів, етнографів, викладачів, учителів, студентів та шир-шого кола користувачів, які цікавляться народним словом.

In the Dictionary, vocabulary of archaic Ukrainian Transcarpathian dialects, that was col-lected and edited by famous Ukrainian linguist Mykola Andriyovych Hrytsak (12/18/1908 – 04/07/1979) from the late 20's to his death, are presented. The dictionary is created based on handwritten data files and the edited by M.A. Hrytsak part of the vocabulary. The proposed lexicographical work is a somewhat reconstruction and represents the Transcarpathian dialects of older chronological period – from the 20's till the 70's of XX century.

The Dictionary reflects the vocabulary of diverse ideographic areas that recreates distinc-tive culture details of Ukrainian peoples in Transcarpathia; vocabulary and illustrations are an important source of knowledge of the structural diversity of dialects.

For linguists, folklorists, anthropologists, educators, teachers, students and everybody who takes an interest in dialects.

Інститут української мови НАН України © 2014
Автори © 2014
М ТОВ «КММ» © 2014

М.А. Грицак

**МАТЕРІАЛИ ДО СЛОВНИКА
УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК ЗАКАРПАТТЯ**

Випуск 1
А–Б

Відповідальний редактор: П.Ю. Гриценко

Художній редактор: Л.М. Чуприна

Технічний редактор: І.П. Тарасов

Комп'ютерна верстка: І.І. Тарасов

Підписано до друку 01.12.2014. Формат 70x100/16.
Друк офсетний. Папір офсетний. Ум. др. аркушів 20,0.
Шрифт Times. Наклад 1500 прим.

Видавництво ТОВ “КММ”

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК №2373

Надруковано на ВАТ “Книжкова фабрика”
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4